

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

**з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «Історичний феномен появи чуток та їх вплив на адміністративний
благоустрій держави»**

Студент групи: ПРм-11

Мартінова Аніта Ігорівна

Керівник: д.ю.н., проф.

Кравчук Мар'яна Юріївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧУТОК ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ.....	5
1.1. Поняття та природа чуток.....	5
1.2. Соціально-психологічні аспекти поширення чуток.....	7
1.3. Чутки як інструмент впливу на громадську думку.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ЧУТОК У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.....	14
2.1. Чутки у традиційних суспільствах: доіндустріальна епоха.....	14
2.2. Поширення чуток у періоди політичних криз та воєн.....	16
2.3. Приклади використання чуток владою як засобу контролю або маніпуляції.....	18
Висновки до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЧУТОК НА АДМІНІСТРАТИВНИЙ БЛАГОУСТРІЙ ДЕРЖАВИ.....	21
3.1. Деструктивний вплив чуток на функціонування державних інституцій.....	21
3.2. Реакція органів влади на поширення чуток: цензура, інформаційна політика.....	23
3.3. Протидія дезінформації як інструмент зміцнення адміністративного порядку.....	25
Висновки до розділу 3.....	27
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що чутки завжди були одним із найефективніших соціальних інструментів неформального обміну інформацією. В історичній перспективі вони відігравали ключову роль у формуванні громадської думки, підтримці або підриві авторитету правлячих інститутів, а також слугували каталізатором адміністративних реформ чи криз. В умовах сучасного інформаційного суспільства, де традиційні та нові медіа взаємодіють із масовими комунікаціями, аналіз феномена чуток набуває особливої ваги для розуміння механізмів соціального управління та забезпечення державного благоустрою.

Науково-практичне значення роботи полягає в комплексному міждисциплінарному підході до вивчення феномена чуток: поєднуються історичний, соціологічний, правовий та адміністративний ракурси. Отримані результати дозволять уточнити роль неформальних інформаційних каналів у процесах державного управління, розробити рекомендації щодо систем протидії дезінформації та підвищення ефективності адміністративних процедур.

Мета курсової роботи — дослідити історичне походження та трансформацію чуток як соціального феномена, а також з'ясувати їхній вплив на адміністративний благоустрій держави в різні епохи. Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

- визначити концептуальні підходи до розуміння чуток у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі;
- проаналізувати історичні приклади поширення чуток і їх наслідків для державного управління;
- дослідити механізми взаємодії чуток із офіційними адміністративними процесами;
- оцінити сучасні методи контролю за неконвергентною інформацією у державній практиці;

– розробити рекомендації з удосконалення адміністративних стратегій протидії шкідливим чуткам.

Ступінь дослідження теми в українській науковій літературі представлений працями з історії медіа та соціології (І. С. Гнатюк, О. М. Пастушенко), у зарубіжних джерелах — фундаментальними роботами Р. Давіса та Е. Гофмана щодо соціальних стереотипів і масової комунікації. Однак більшість досліджень здебільшого зосереджуються на сучасних інформаційних технологіях, тоді як історичний контекст чуток в адміністративному управлінні залишається недостатньо висвітленим.

Об’єкт дослідження — процеси поширення чуток у суспільстві різних історичних епох. Предметом є вплив цих процесів на функціонування адміністративних структур і формування державного благоустрою.

У роботі застосовано такі методи: історико-логічний (для відстеження еволюції явища), системно-структурний (для аналізу взаємодії чуток та адміністративних механізмів), порівняльний (для зіставлення вітчизняного та зарубіжного досвіду) та контент-аналіз (для вивчення документальних джерел і хронік).

Структура роботи складається з уведення, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі висвітлено концептуальні підходи до вивчення чуток; у другому — історичні приклади їхнього впливу на державне управління; у третьому — сучасні практики адміністративної протидії чуткам та пропозиції щодо їх удосконалення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧУТОК ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

1.1. Поняття та природа чуток

Феномен чуток, які стихійно виникають або свідомо створюються для психологічного впливу на цільові аудиторії, згадується в найдавніших історичних працях і активно використовується в наш час. Новий поштовх дослідження чуток отримали з появою засобів масової комунікації. В останні роки постала новітня проблема, пов'язана з появою соціальних медіа. Оскільки довіра до інформації перебуває під дедалі більшою загрозою, виникає важливе питання щодо впливу чуток, які поширюються в соціальних медіа [11, с. 122].

Чутки (англ. „rumors” або „gossip”) у соціології розглядаються як особлива форма неформального обміну інформацією, що поширюється усно й не має офіційного підтвердження. Класичне визначення чуток належить Д. Оллпорту та Л. Постмену: вони трактується як «некероване й неофіційне повідомлення, що стосується важливої теми для слухачів і яке передається від однієї людини до іншої». За їхніми спостереженнями, основна функція чуток полягає у зменшенні невизначеності індивіда та заповненні інформаційних прогалин у суспільстві.

Українські соціальні психологи трактують чутку як процес передавання недостовірних (тих, що не заслуговують на довіру) предметних свідчень у процесі між особового спілкування. І наголошують, що «за своєю суттю чутки — це соціальні знання, які втратили умови їхньої достовірності. Сторонньому спостерігачеві чутка говорить більше не про те, про що в ній ідеться, а про тих, хто її поширює. Із цього погляду чутки є суттєвою інформацією для науковців, котрі їх вивчають як вияв громадської думки, політичних настроїв, ставлення населення до керівництва держави, засобів масової комунікації» [8, с. 104].

Сучасні дослідники підкреслюють складну природу чуток, що поєднує когнітивні, емоційні й соціальні аспекти. Зокрема, Р. Росноу зазначає, що чутки виникають у ситуаціях інформаційної нестабільності й страху, де індивіди прагнуть упорядкувати світ і знайти пояснення подіям [17]. Емоційна складова в

таких процесах є не менш важливою: чутки часто містять елементи сенсації чи тривоги, що підсилюють їхню привабливість і швидкість поширення [16].

За класифікацією І. С. Гнатюк, розрізняють чутки інформаційні (з погляду передачі фактів без емоційного забарвлення) та інтерпретативні (що включають суб'єктивні міркування та припущення). Також важливо виділити соціальні чутки, які утворюються в середовищі конкретної групи (наприклад, працівників апарату влади), та масові чутки, які охоплюють суспільство в цілому. Ключовими характеристиками чуток є:

- невизначеність джерела — відсутність чітко визначеного першоджерела інформації;
- висока варіативність форми — кожен «передавач» може доповнювати чи змінювати зміст;
- соціальна спрямованість — чутки відображають нагальні потреби та інтереси конкретної спільноти;
- динамічна структура — швидка еволюція повідомлення під впливом контексту та емоційної обстановки.

Чутки стихійно виникають або цілеспрямовано фабрикуються й поширюються для задоволення конкретних потреб людей. Серед основних потреб, що задовольняються за допомогою чуток, дослідники називають: утилітарні потреби, потреби у престижі, у пізнанні, емотивні потреби. Ступінь впливу чуток можна розділити на такі, що:

- впливають на громадську думку, але не провокують асоціальної поведінки;
- викликають антигромадську поведінку частини деяких соціальних груп;
- руйнують соціальні зв'язки і взаємини між людьми [11, с. 125].

Отже, феномен чуток є багатовимірним соціальним явищем, що постійно адаптується до інформаційного середовища й має здатність істотно впливати на формування суспільної думки. Розуміння його природи є необхідною умовою для вивчення подальшого впливу чуток на адміністративні процеси та благоустрій держави.

1.2. Соціально-психологічні аспекти поширення чуток

Поширення чуток є не лише інформаційним процесом, а й складним соціально-психологічним явищем, що виникає на перетині індивідуальної та колективної поведінки. У соціально-психологічному контексті чутки виконують низку функцій: зменшення напруги, адаптація до невизначених ситуацій, зміцнення групової згуртованості та регуляція соціальних відносин.

Згідно з теорією інформаційного дефіциту [17], чутки з'являються в ситуаціях, коли особа не має достатньо перевірених фактів і намагається компенсувати цю нестачу домислами або чутими повідомленнями. В таких умовах активізуються когнітивні процеси: узагальнення, спрощення, інтерпретація — що, у свою чергу, призводить до перекручення інформації під час її передачі.

Д. Олпорт і Л. Постмен у своїй класичній праці виділили три базові чинники, які впливають на поширення чуток:

- важливість повідомлення для індивіда або групи;
- невизначеність ситуації;
- ступінь спотворення, який зростає під впливом особистого ставлення до предмета чуток.

Дослідники у сфері соціальних комунікацій доводять: визначальною рисою чуток є те, що вони соціально сконструйовані. Соціальна природа чуток зумовлена соціальною сферою їх виникнення: взаємодією групи та окремої особистості. Чутки заповнюють інформаційний «вакуум», тому виникають, коли люди створюють, обговорюють, і намагаються ретельно вивчати «неофіційні гіпотези» про деякі аспекти навколишнього світу, які викликають у них страх чи психологічний стрес. Цей аспект зумовлює появу в соціальних мережах «спільнот чуток» як форми соціальних комунікацій. Зростання ролі таких неформальних комунікацій зумовило необхідність аналізу не лише психологічних переконань учасників цих спільнот та

особливостей комунікаційної взаємодії, а й визначення соціальної географії спільнот чуток та їх внеску у комунікаційне середовище [8, с. 105].

Іншими словами, чим важливішим є зміст повідомлення та чим менш достовірною є офіційна інформація, тим більше ймовірність того, що чутка виникне, зміниться й буде передана далі.

Аналіз наукових джерел свідчить, що з XIX ст. робилися спроби проаналізувати феномен чуток. Французький психолог, антрополог Г. Ле Бон у праці «Психологія натовпу» доводив, що у натовпі народжується колективна свідомість, яка потребує спрощеної ідеї, що вона посилює відчуття всемогутності. Тому чутки стають основним інструментом по-ширення інформації у натовпі, де специфіка емоційної індукції сприяє їх формуванню та розповсюдженню. Ба більше, дослідник зазначав, що основними формувальними механізмами натовпу є чутки та наростаюче емоційне зараження, тобто циркулярна реакція. Агресивний натовп, якому притаманний високий показник емоційної збудженості, напруженості та потреби діяти, створює підґрунтя для виникнення і циркуляції чуток, оскільки неорганізована спільнота має велику потребу у інтерпретації того, що відбувається [8, с. 106].

Емоційна забарвленість є ключовим компонентом у процесі поширення чуток. Дослідження DiFonzo та Bordia вказують, що страх, гнів, недовіра або тривога здатні підвищувати сприйнятливість до неперевіреної інформації та пришвидшувати її передачу. У кризових або загрозливих ситуаціях, наприклад під час пандемії, війни або соціальної нестабільності, чутки стають «швидкою відповіддю» на потребу у поясненні подій [16].

Також психологічна теорія «емоційного зараження») пояснює, як емоції, пов'язані з чутками, швидко передаються між членами соціальних груп, посилюючи ефект їхнього впливу.

Соціальні групи є середовищем, у якому чутки не лише народжуються, а й легітимізуються. Група часто відіграє роль «спільного інтерпретатора» подій, формуючи колективну версію реальності. Ця версія може бути значно віддалена

від об'єктивної правди, але її емоційно-психологічне значення для групи робить її стійкою.

Також важливим є феномен соціального підтвердження: коли кілька членів групи одночасно транслюють одну й ту саму інформацію, вона сприймається як більш правдоподібна, навіть якщо не має реальних підстав. Це пояснює, чому чутки часто закріплюються в колективах, організаціях або локальних громадах.

На психологічному рівні поширення чуток може бути спробою індивіда впоратись із власною тривожністю. Людина прагне структурувати хаотичну інформацію та надати їй сенсу, навіть якщо це призводить до спотворення фактів. Чутки часто відіграють роль психологічного механізму адаптації, допомагаючи впоратися з кризовими або загрозливими обставинами.

Також, у певних випадках, обмін чутками слугує формою соціальної підтримки, коли особи відчують емоційне полегшення завдяки відчуттю спільності у переживанні тривожної ситуації. З огляду на самотрансльовану природу чуток, життєвий цикл чуток обумовлено динамікою її поширення. Будь-яка зупинка поширення означатиме згасання і смерть чуток. «Життєві цикли» чуток різняться. Деякі «помирають» природним чином, оскільки аудиторія «втомлюється» від теми, її витісняють нові події. Чутки зникають також у ситуації усунення страхів і напруги, що зумовлюють їх, а також уразі успішного їх спростування. Дослідники звертають увагу на широкий спектр тривалості життя чуток: від чуток-миттєвості (наприклад: «Зараз буде обстріл») до чуток-епохи (наприклад, про те, що смерть Сталіна була не-випадковою). Таким чином, можна припустити, що термін життя чуток залежить від того, яку кількість людей і протягом якого часу здатна зацікавити чутка [8, с. 110].

Соціально-психологічний аналіз показує, що чутки — це не випадкове чи маргінальне явище, а системна форма комунікації, вкорінена в механізмах когнітивної обробки інформації, емоційного реагування та соціальної взаємодії. Їхнє поширення тісно пов'язане з психологічною потребою у впорядкуванні інформації, груповою ідентичністю та прагненням до зниження стресу.

1.3. Чутки як інструмент впливу на громадську думку

Чутки пов'язані не тільки з актуальною подією, а й з пануючими в суспільстві масовими настроями та громадською думкою. Вони можуть бути відповіддю на невизначеність, колективні тривожні очікування, суспільні бажання. Більше того, чутки, за їх генезою та психофізіологічною побудовою, можна вважати певним проявом колективного підсвідомого [4, с. 96].

Громадська думка — це сукупність суджень і оцінок, які представляють синтезовану позицію соціуму («погляди громадськості на що-небудь» (а саме так прийнято, у широкому значенні, розуміти це поняття), то її існування постає незаперечним фактом, адже позиція суспільства, яку формують водночас безліч точок зору членів цього соціуму, так чи інакше, завжди присутня [9, с. 2].

Через повторення, емоційне забарвлення та поширення в середовищі довіри (родина, друзі, колеги) чутки набувають авторитетності. У сучасних політичних, економічних та медійних практиках чутки все частіше використовуються як інструмент маніпуляції громадською думкою. Таке використання передбачає навмисне створення та поширення чуток з метою:

- дискредитації політичного опонента або конкурента;
- формування сприятливого образу певної особи чи інституції;
- підготовки суспільства до непопулярних рішень;
- посилення або нейтралізації протестних настроїв.

Поширення чуток може відбуватися з метою допомогти іншим людям (рідним, близьким, знайомим), попередити їх про небезпеки, що насуваються, і неприємності, дати можливість самим чи спільно підготуватися до несприятливих подій [2, с. 78].

Чутки — це своєрідне дзеркало соціально-психологічної, соціально-політичної, соціально-економічної, соціально-культурної ситуації у суспільстві. Через матеріалізацію зовні архетипів та стереотипів масової свідомості вони надають валідну інформацію про громадську думку, політичні настрої, ставлення до керівництва країни, державного устрою, засобів масової інформації

тощо. Чутки є важливим чинником формування громадської думки, іміджу особистості, організації. Вони у край важливі у визначених сферах економіки, наприклад, у банківському бізнесі, коли однієї негативної чутки часом буває досить, щоб викликати серйозний вплив внесків. На тлі чуток може породжуватися паніка, вони найчастіше серйозно компрометують органи державного управління, сприяють політичній дестабілізації суспільства. Отже, чутка – це доволі могутній комунікативний інструмент, що змушує замислитися над його використанням серйозніше [2, с. 71].

Особливу роль чутки відіграють у контексті гібридних конфліктів та інформаційної боротьби. У таких умовах вони є одним з елементів дезінформаційних кампаній, спрямованих на:

- дестабілізацію внутрішньої ситуації в країні;
- підриг довіри до державних інституцій;
- деморалізацію населення або військових сил;
- створення хаосу й паніки в суспільстві.

Дослідження воєнного періоду, зокрема російсько-української війни після 2014 року, свідчать про активне використання чуток як інструменту пропаганди та психологічного тиску. При цьому такі повідомлення часто маскуються під "свідчення очевидців" або «інсайдерську інформацію», що ускладнює їх перевірку та сприяє широкому поширенню.

Формування громадської думки через чутки є можливим завдяки кільком ключовим психологічним і соціальним чинникам:

- довіра до неофіційних джерел;
- низький рівень медіаграмотності;
- відсутність своєчасної та прозорої офіційної комунікації;
- емоційна вразливість у кризових умовах;
- ефект «луни» у соціальних мережах, що підсилює поширення вигідних аудиторії повідомлень.

У цьому сенсі чутки не лише відображають настрої громадськості, але й формують їх, іноді кардинально змінюючи соціальні орієнтири та очікування.

Чутки мають потужний потенціал впливу на громадську думку, зумовлений їхньою здатністю адаптуватися до соціального контексту, відображати або конструювати реальність, маніпулювати масовою свідомістю. Їхня дія особливо помітна в умовах інформаційної невизначеності, політичної нестабільності чи недовіри до офіційних джерел. У зв'язку з цим розуміння природи чуток та механізмів їх впливу є важливим для забезпечення інформаційної безпеки та стабільності державного управління.

Висновки до розділу 1

У першому розділі курсової роботи здійснено теоретичний аналіз феномена чуток як складного соціально-психологічного явища. Дослідження літератури та наукових підходів дозволило окреслити основні характеристики чуток, умови їх виникнення, а також роль у формуванні та трансформації громадської думки.

По-перше, встановлено, що чутки є формою неофіційної комунікації, яка виникає в умовах дефіциту достовірної інформації, високої соціальної напруги або кризи. Вони характеризуються спонтанністю, суб'єктивністю та схильністю до трансформації під впливом емоцій і когнітивних установок індивідів.

По-друге, з соціально-психологічної точки зору, чутки виконують низку важливих функцій: вони допомагають індивідам і групам адаптуватися до невизначеності, знижують тривожність, сприяють емоційній розрядці, водночас можуть бути джерелом дезінформації або соціальної напруги. Їх поширення тісно пов'язане з груповою динамікою, емоційною заразністю та потребою у когнітивному впорядкуванні подій.

По-третє, чутки розглянуто як інструмент впливу на громадську думку. Встановлено, що в умовах інформаційної конкуренції, політичної боротьби чи соціальних трансформацій чутки можуть використовуватись цілеспрямовано для маніпуляції масовою свідомістю, формування відповідних наративів або дискредитації опонентів. Вони відіграють значну роль у побудові публічної

реальності, особливо коли офіційні джерела не здатні забезпечити суспільство повною і достовірною інформацією.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що чутки мають міждисциплінарну природу, поєднуючи в собі елементи соціальної психології, комунікаційних наук, політології та навіть управлінської практики. Розуміння їхньої сутності та механізмів поширення є важливим для формування ефективної державної інформаційної політики, забезпечення інформаційної безпеки та управління соціальними процесами.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ЧУТОК У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

2.1. Чутки у традиційних суспільствах: доіндустріальна епоха

У доіндустріальну добу, коли письмова комунікація була доступна переважно елітам, а офіційна інформація обмежувалася соціальним статусом, місцем проживання та рівнем грамотності, основним каналом обміну новинами та формування громадських уявлень залишалася усна традиція [11]. У таких суспільствах чутки виконували одночасно соціальну, політичну та сакральну функції — від інтерпретації подій (епідемії, війни, смерті правителів) до регулювання поведінки через передавання морально-етичних наративів як «чутої правди» [8; 11].

Через відсутність розвинених засобів масової інформації офіційні повідомлення поширювалися гінцями, церковними проповідями, на ярмарках і через священнослужителів, тож усна передача чуток заповнювала інформаційні прогалини між громадами й регіонами [10]. У такий спосіб чутки легітимізовували або делегітимізовували владу — поширення розповідей про «божественне походження» правителя або його «гріховну» поведінку слугувало потужним важелем політичного контролю [2].

Містичні та релігійні сюжети, зокрема пояснення природних катаклізмів як «кари Божої» чи появи месійних фігур, зміцнювали авторитет чуток і надавали їм сакрального забарвлення в кризові періоди голоду чи епідемій [4]. Водночас інституціоналізація ролі «передавачів новин» — слуг, мандрівників, монахів — створювала неформальні структури комунікації, що довго зберігали суспільну довіру навіть без документального підтвердження [9].

Таким чином, у доіндустріальну епоху чутки були невід’ємним елементом соціального життя, адаптуючись до обмеженості доступу до офіційних джерел і виконуючи ключову роль у формуванні політичних норм та масової свідомості [8; 11; 10].

У багатьох громадах існували люди, які відігравали роль «передавачів новин» — слуг, мандрівників, торговців, монахів. Їхні слова мали особливу вагу, навіть якщо не ґрунтувалися на фактах. У цьому контексті можна говорити про інституціоналізацію чуток — коли певні соціальні ролі передбачали неформальну функцію комунікаційного посередництва.

У доіндустріальну епоху чутки були невід'ємною частиною соціального життя та механізмом комунікації, що виконував інформаційну, адаптаційну, нормативну й навіть сакральну функцію. Їх поява була зумовлена обмеженістю доступу до достовірної інформації, домінуванням усної традиції та потребою суспільства в поясненні складних явищ. У цих умовах чутки не лише відображали масову свідомість, а й активно формували її, впливаючи на політичні процеси, моральні норми та повсякденне життя.

2.2. Поширення чуток у періоди політичних криз та воєн

Періоди політичної нестабільності, революцій, змін влади та воєнних конфліктів історично є надзвичайно сприятливим ґрунтом для виникнення та активного поширення чуток. У такі моменти зростає інформаційна невизначеність, посилюються емоційні реакції населення, а довіра до офіційних джерел інформації часто знижується. У результаті, чутки стають не лише способом інтерпретації подій, а й дієвим інструментом впливу на суспільні настрої та поведінку.

У періоди політичної нестабільності, революцій, зміни влади та воєнних конфліктів чутки інтенсивно розповсюджуються внаслідок зростання інформаційної невизначеності, емоційної напруги та зниження довіри до офіційних джерел [11]. Як зазначають Смола Л. Є. та Юркова О. А., основними детермінантами цього явища є дефіцит достовірної інформації, підвищений рівень тривоги, поляризація суспільства та руйнування звичних соціальних структур.

У ХХ столітті в рамках психологічних операцій держави почали цілеспрямовано використовувати чутки для деморалізації супротивника, мобілізації власного населення та легітимації політичних рішень [8]. Зокрема, в умовах гібридних загроз чутки функціонують як «м'яка сила», що дозволяє без застосування прямих репресій впливати на настрої мас [2].

Історичні спостереження підтверджують подвійний ефект чуток: з одного боку, вони сприяють соціальній мобілізації та згуртуванню громад [10], з іншого — можуть провокувати паніку, ксенофобію та масові репресії [4]. Цей поділ особливо помітний під час єврейських погромів чи інших масових заворушень, коли вигадані «ритуальні змови» чи «загроза ззовні» ставали приводом для насильства.

У кризові періоди чутки не лише відображають суспільні страхи та очікування, а й активно формують механізми боротьби за владу та контроль над інформаційним полем. Їхнє дослідження дозволяє глибше зрозуміти динаміку

масової поведінки й підготувати ефективні заходи адміністративного реагування [5].

Таким чином, у періоди політичних криз та воєн чутки відіграють вирішальну роль у формуванні громадської думки, мобілізації або деморалізації населення, а також як інструмент комунікації, коли інші джерела інформації недоступні або не викликають довіри. Їхнє поширення відображає не лише суспільні страхи й очікування, а й реальні механізми боротьби за владу, ідеологію та контроль над свідомістю. Саме тому вивчення чуток у таких умовах дозволяє краще зрозуміти динаміку масової поведінки та структуру влади в кризових контекстах.

2.3. Приклади використання чуток владою як засобу контролю або маніпуляції

Протягом історії чулки не лише виникали стихійно як наслідок дефіциту перевіреної інформації та підвищеної тривоги в суспільстві, а й використовувались як дієвий інструмент влади для контролю масових настроїв та дискредитації опонентів. І авторитарні, і демократичні режими свідомо «вкидали» спотворені повідомлення, щоби випробувати реакцію населення, виправдати жорсткі заходи контролю або конструювати образ зовнішніх і внутрішніх ворогів [7; 8; 11]

Чутки одночасно виконували роль «народної підпільної журналістики» й ставали об'єктом маніпуляцій органів безпеки: під час смерті Сталіна 1953 року серед населення ширилися розмови про отруєння та внутрішні змови, що готували громадську свідомість до «відлиги». Водночас у нацистській Німеччині через мережу «народних інформаторів» Геббельс формував напівофіційні наративи, які виглядали як приватні припущення, але жорстко підтримували пропагандистську лінію режиму [2].

У демократичних країнах епохи Другої світової війни підрозділи PWE та OSS спеціально запускали чулки про нібито поразки німецьких військ, фінансові крахи рейху чи зраду союзників, що деморалізувало ворога та підтримувало бойовий дух своїх громад [5].

В Україні радянського періоду як форма народного опору та держконтролю поширювалися чулки про західну гуманітарну допомогу чи майбутній крах влади; часто ці ж самі повідомлення використовували НКВС для виявлення «ворожих елементів» [3]. І сьогодні, у контексті російсько-української війни, чулки про «біолабораторії НАТО» чи «зраду командування» продовжують застосовуватися як засіб психологічного тиску, адже анонімність джерела, гнучкість змісту та ефект самопоширення роблять їх дешевим, але ефективним інструментом інформаційної війни [4].

Таким чином, використання чуток владою є системним історичним феноменом, що поєднує інструменти репресій і мобілізації й дає змогу впливати на широкий спектр масової свідомості без прямого насильства [8; 11]. Тому чутки ґрунтуються на розумінні психології мас і функціонуванні неформальних каналів комунікації. У руках держави чутки перетворюються на засіб впливу — як репресивного, так і мобілізаційного характеру. Залежно від політичного режиму, цілі можуть варіюватися — від залякування опонентів до підняття бойового духу. Вивчення цього феномену дозволяє глибше зрозуміти механізми влади, функціонування масової свідомості та інформаційної безпеки держави.

Висновки до розділу 2

Дослідження історичних передумов виникнення та поширення чуток у державному управлінні дозволяє зробити низку важливих висновків щодо природи цього соціального явища та його ролі в суспільно-політичних процесах.

По-перше, ще в традиційних доіндустріальних суспільствах чутки відігравали важливу роль у передачі інформації, формуванні колективних уявлень та регулюванні соціальних відносин. У таких суспільствах, де не існувало розвинених засобів масової інформації, саме чутки слугували головним механізмом горизонтальної комунікації між людьми, зокрема у кризових ситуаціях чи при зміні політичної влади.

По-друге, у періоди політичних криз, революцій та війн чутки набувають особливої ваги, оскільки зростає рівень соціальної тривоги, дефіцит достовірної інформації та потреба у поясненні невідомого. У таких умовах чутки можуть мати як дезінформуючий, так і мобілізаційний ефект. Вони здатні впливати на громадську думку, змінювати поведінкові моделі населення, посилювати соціальну напругу або навпаки — слугувати інструментом згуртування.

По-третє, історичні приклади доводять, що чутки часто свідомо використовуються владою як засіб маніпуляції або контролю. Як авторитарні, так і демократичні уряди в різні епохи застосовували чутки як складову

інформаційних кампаній, психологічної війни або пропаганди. Зокрема, у Радянському Союзі, нацистській Німеччині, а також у країнах Заходу під час Другої світової війни чутки виконували функцію інструменту впливу на масову свідомість через дезінформацію, створення образу ворога або підтримку лояльності населення.

Таким чином, історичний аналіз засвідчує, що чутки є не лише побічним продуктом інформаційного вакууму, а й свідомо сконструйованим інструментом влади в управлінських і кризових контекстах. Їх роль в історії державного управління підкреслює необхідність глибшого міждисциплінарного аналізу цього феномену з урахуванням соціально-психологічних, політичних і комунікаційних аспектів.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЧУТОК НА АДМІНІСТРАТИВНИЙ БЛАГОУСТРІЙ ДЕРЖАВИ

3.1. Деструктивний вплив чуток на функціонування державних інституцій

У сучасному державному управлінні стабільність та ефективність функціонування інституцій значною мірою залежить від довіри громадян до влади, прозорості комунікації та якості інформаційного простору. У цьому контексті чутки, особливо деструктивного змісту, становлять серйозну загрозу для адміністративного благополуччя та сталого функціонування державних структур. Їх вплив проявляється на кількох ключових рівнях: управлінському, інформаційному, організаційному та суспільно-психологічному.

Одна з головних небезпек чуток — це підрив довіри до державних інституцій. У ситуаціях, коли офіційна інформація або відсутня, або викликає сумніви, чутки можуть замінити її і створити альтернативну, часто негативну картину реальності. Як зазначає український дослідник В. Лук'яненко, «у ситуаціях невизначеності та кризи саме чутки стають головним джерелом формування громадської думки, що знижує керованість процесами в державі» [Лук'яненко, 2020].

У сучасних умовах ефективність державного управління значною мірою визначається рівнем довіри громадян, прозорістю комунікацій та якістю інформаційного середовища. Водночас деструктивні чутки становлять серйозну загрозу адміністративній стабільності на кількох рівнях – від управлінського до суспільно-психологічного [11]

Насамперед чутки підривають легітимність інституцій: там, де офіційна інформація спізнюється або дискредитується, безпідставні наративи швидко заповнюють порожнечу, формуючи альтернативні, часто негативні уявлення про дії влади [10]. У таких умовах людська потреба в поясненні подій, яка зазвичай задовольняється перевіреними даними, задовольняється непідтвердженими чутками, що знижує керованість процесами [7].

Всередині організацій поширення неперевіреної інформації може викликати падіння мотивації працівників, конфлікти між ланками управління та навіть відтік кваліфікованих кадрів, адже відсутність чіткої внутрішньої комунікації сприяє швидшому розповсюдженню «розмов коридорами», ніж офіційних розпоряджень [3].

У разі масштабних криз — від надзвичайних ситуацій до воєнних дій — чутки часто провокують паніку: повідомлення про «тотальну мобілізацію», «обстріли мирних районів» чи «закриття банків» можуть паралізувати реагування органів влади й призвести до хаосу, ускладнивши евакуацію та гуманітарну допомогу.

На загальносуспільному рівні постійна циркуляція чуток підриває «інформаційну гігієну»: зростає політичний цинізм, поширюється конспірологічне мислення, а громадяни дедалі менше орієнтуються на офіційні джерела й експертну думку [2]. Таким чином формуються паралельні «реальності», де частина суспільства живе в просторі фактів, а інша — у світі вигадок і маніпуляцій.

Це вимагає від органів влади не лише оперативної протидії фейкам, але й системного розвитку прозорої інформаційної політики, антикризових каналів комунікації та медіаграмотності населення як запоруки стійкого адміністративного порядку [5].

Отже, деструктивний вплив чуток на адміністративний благоустрій держави є комплексною проблемою, яка охоплює як внутрішні процеси в державних інституціях, так і зовнішні відносини з громадськістю. Чутки підривають довіру, блокують ефективне управління, створюють паніку і руйнують інформаційне середовище. Їхній вплив особливо небезпечний в умовах криз, коли своєчасна і достовірна комунікація держави є критично необхідною для збереження стабільності та суспільного порядку.

3.2. Реакція органів влади на поширення чуток: цензура, інформаційна політика

Поширення чуток у суспільстві, особливо в періоди соціальної нестабільності, криз або воєнних конфліктів, становить серйозну загрозу для державного управління, громадської безпеки та політичної стабільності. У відповідь на цю загрозу органи влади в різних країнах розробляли та застосовували різноманітні стратегії протидії — від жорсткої цензури до прозорої інформаційної політики.

Цензура історично була одним з перших і найбільш використовуваних способів контролю над поширенням інформації, яка вважалася небезпечною для держави. Чутки, що суперечили офіційній версії подій або підривали довіру до влади, розцінювалися як загроза національній безпеці.

У відповідь на загрозу, яку становить поширення чуток у періоди соціальної нестабільності та воєнних конфліктів, органи влади обирали різні стратегії — від жорсткої цензури до відкритої інформаційної політики. Уже Юркова (2021) підкреслює, що цензура була одним із перших інструментів обмеження небажаних чуток, оскільки вони часто підривали довіру до держави й вважалися загрозою національній безпеці.

У СРСР міжвоєнний період і Друга світова війна супроводжувалися системним придушенням альтернативних джерел інформації: як зазначає Смола (2024), НКВС запроваджував протоколи для моніторингу «антидержавних» висловлювань, а будь-яка неофіційна інформація трактувалася як «антирадянська пропаганда».

Подібні методи застосовувалися й у Третьому рейху: Климанська Л. описує, як Міністерство пропаганди Геббельса централізовано контролювало й офіційні, й напівофіційні наративи, жорстко придушуючи чутки, що суперечили культовому наративу режиму [2].

Натомість у демократичних державах протидія чуткам базується на оперативності та прозорості комунікацій. Пархоменко-Куцевіл О.І. наголошує на

необхідності fact-checking платформ, публічності державних процесів та активного використання соціальних мереж для швидкого спростування фейків. За її спостереженнями, саме відкритість інформаційних каналів дозволяє перетворити чутки з індикатора недовіри на можливість підвищити якість діалогу влади з громадянами [5].

Отже, реакція органів влади на поширення чуток еволюціонувала від жорсткої цензури і репресій до комплексних стратегій інформаційного менеджменту в умовах демократичного суспільства. Ефективна протидія чуткам залежить не лише від обмеження їх поширення, але й від здатності держави формувати довіру через прозорість, швидкість та достовірність комунікації. Особливо актуальним це стає в умовах глобальних криз, коли на кону — не лише інформаційна стабільність, а й національна безпека.

3.3. Протидія дезінформації як інструмент зміцнення адміністративного порядку

У сучасному інформаційному суспільстві питання протидії дезінформації набуває особливої актуальності, адже вона здатна руйнувати довіру до державних інституцій, провокувати соціальні конфлікти та порушувати адміністративну стабільність. У цьому контексті боротьба з дезінформацією виступає не лише елементом інформаційної безпеки, але і ключовим інструментом зміцнення адміністративного порядку в державі.

Дезінформація, на відміну від чуток, як правило, є цілеспрямованим і навмисним поширенням неправдивих або маніпулятивних відомостей. Її метою часто є дестабілізація управлінських процесів, підриг довіри до органів влади та створення інформаційного хаосу. У дослідженнях сучасних політологів, зокрема Т. Мантера, підкреслюється, що дезінформація може спричинити зниження ефективності управлінських рішень, оскільки населення не сприймає чи відкидає офіційні ініціативи через їхню «дискредитацію» у медіа-просторі.

Особливо небезпечною є дезінформація в умовах надзвичайного стану, воєн, епідемій, коли адміністративний апарат повинен діяти швидко, злагоджено та в межах довіри громадськості. Неправдиві повідомлення про «провали в евакуації», «зраду» з боку посадовців або «штрафи за гуманітарну допомогу» сприяють хаосу, саботажу та соціальній апатії.

У сучасному інформаційному суспільстві протидія дезінформації набуває першочергового значення, адже неправдиві або навмисно спотворені відомості здатні підірвати довіру до влади, спровокувати соціальні напруги та дестабілізувати адміністративні процеси [11]. На відміну від випадкових чуток, дезінформація часто має чітку ідентифіковану мету — дискредитацію управлінських рішень та створення хаосу в інформаційному полі.

Особливо небезпечними є фейки в умовах надзвичайного стану: повідомлення про “провали евакуації”, “зраду посадовців” чи “штрафи за

гуманітарну допомогу” призводять до саботажу, паніки й соціальної апатії, ускладнюючи координацію дій влади [5].

Для зміцнення адміністративного порядку необхідне комплексне поєднання інституційних заходів: створення аналітичних центрів з моніторингу дезінформації, розробка законодавчих механізмів відповідальності за фейки, впровадження єдиної кризової комунікаційної мережі та оперативне спростування неправдивих заяв із наданням доказової бази [10].

Європейська служба зовнішніх дій наголошує, що стратегічна комунікація повинна бути «проактивною — на базі довіри, прозорості та прогнозування загроз». Водночас без підвищення медіаграмотності населення — формування вміння критично оцінювати джерела та розпізнавати маніпуляції — стійкість адміністративної системи залишається вразливою [3]. В Україні 2022–2023 рр. реалізовано низку освітніх проєктів (Інтерньюз-Україна, Детектор медіа) для підвищення медіаграмотності вчителів, держслужбовців і молоді, що сприяло зниженню впливу фейків на громадську думку (Лисенко, 2004). Крім того, сучасний адміністративний апарат інвестує в цифрові рішення: застосовує AI-системи для виявлення бот-мереж і аналізу соцмереж, а також використовує OSINT-технології для швидкого виявлення джерел дезінформації [2]. Отже, протидія дезінформації — це не лише інформаційна, а й адміністративна функція, яка вимагає юридичних, організаційних, освітніх та технологічних заходів задля побудови ефективної та довірливої моделі державного управління [5].

Протидія дезінформації є не лише інформаційною, але й адміністративною функцією, оскільки дезінформаційні кампанії підривають здатність держави до ефективного управління. Комплексна стратегія, яка включає юридичні, організаційні, освітні та технологічні заходи, дозволяє не лише захищати інституції, але й зміцнювати довіру до них. Зрештою, стійкість адміністративного порядку залежить від інформаційної гігієни у суспільстві, здатності влади швидко реагувати на виклики та впроваджувати системні рішення.

Висновки до розділу 3

У даному розділі було проаналізовано вплив чуток на адміністративний благоустрій держави, зокрема розглянуто деструктивні наслідки поширення чуток для функціонування державних інституцій, а також реакцію органів влади на інформаційні виклики у вигляді цензури та інформаційної політики. Значну увагу приділено питанню протидії дезінформації як ключовому механізму зміцнення адміністративного порядку.

Дослідження показало, що чутки та дезінформація можуть суттєво послаблювати ефективність державного управління, порушувати довіру громадян до інституцій влади та створювати соціальні конфлікти, що ускладнює реалізацію адміністративних функцій. В умовах кризових ситуацій негативний вплив інформаційних маніпуляцій особливо загострюється, що підсилює необхідність оперативної та злагодженої реакції влади.

Відповіддю на цю загрозу є комплексні заходи: від запровадження систем цензури у тоталітарних режимах до сучасних демократичних стратегій прозорості та проактивної інформаційної політики. Ефективна протидія дезінформації базується на поєднанні інституційних механізмів, зокрема створенні спеціалізованих центрів та нормативно-правових рамок, а також на розвитку медіаграмотності населення і впровадженні цифрових технологій моніторингу інформаційного простору.

Таким чином, протидія чуткам і дезінформації є важливою складовою зміцнення адміністративного благоустрою держави, адже забезпечує стабільність інформаційного поля, підвищує довіру громадян до влади та сприяє ефективному здійсненню управлінських функцій.

ВИСНОВКИ

У курсовій роботі було проведено комплексне дослідження природи, соціально-психологічних аспектів, історичних передумов виникнення та поширення чуток, а також їхнього впливу на функціонування державних інституцій і адміністративний порядок. На основі аналізу наукової літератури, історичних фактів і сучасних прикладів було сформовано теоретичні та практичні підсумки, що мають значення для подальшого розвитку інформаційної політики і державного управління.

Теоретичний аналіз показав, що чутки є універсальним соціальним феноменом, що супроводжує людське суспільство в усі історичні епохи. Вони виконують функції передачі інформації в умовах невизначеності, а також віддзеркалюють соціальні настрої, страхи і очікування. Проте у разі неконтрольованого поширення чуток набувають деструктивного характеру, що призводить до формування паніки, дезінформації і підриву довіри до органів влади.

Історичний аналіз підтвердив, що поширення чуток особливо посилювалося в періоди політичних криз, воєн та соціальних трансформацій, коли влада часто використовувала їх як інструмент контролю або маніпуляції громадською думкою. Цензура, інформаційна політика та стратегічні комунікації стали ключовими механізмами реакції держав на інформаційні загрози.

Практичний аспект дослідження вказує на те, що ефективна протидія дезінформації та контроль за поширенням чуток є невід'ємною складовою сучасного адміністративного благоустрою. Впровадження прозорості інформаційної політики, розвиток медіаграмотності населення, а також застосування сучасних цифрових технологій дозволяють зміцнити довіру до державних інституцій і підвищити стійкість суспільства до інформаційних загроз.

На основі проведеного дослідження можна запропонувати наступні рекомендації:

- посилити нормативно-правове регулювання відповідальності за поширення дезінформації, особливо в кризові періоди;
- розвивати державні інститути стратегічних комунікацій та аналітики інформаційного простору;
- сприяти активному впровадженню програм з підвищення медіаграмотності серед різних верств населення;
- використовувати сучасні інформаційні технології для моніторингу і протидії фейковим повідомленням.

Отже, результати дослідження підтверджують, що історичний феномен чуток має складний і багатогранний вплив на адміністративний благоустрій держави. Своєчасне розуміння його природи і ефективна протидія є запорукою стабільності, безпеки та успішного розвитку державних інституцій у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформація і суспільство: законодавчий аспект // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — 2024. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11351>
2. Климанська Л. Чутки як спосіб організації та самоорганізації інформаційного простору політики / Л. Климанська // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. — 2008. — Вип. 20. — С. 71–80. — Режим доступу: https://vlp.com.ua/files/15_69.pdf
3. Луциків І. В., Сороківська О. А., Котовська І. В. Дослідження особливостей інноваційного розвитку системи публічного управління в Україні / І. В. Луциків, О. А. Сороківська, І. В. Котовська // Економіка та суспільство. — 2017. — № 12. — С. 124–128. — Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/22759>
4. Лисенко В. Чутки — активний засіб модифікації суспільної свідомості / В. Лисенко // Політичний менеджмент. — 2004. — № 6(9). — С. 96–100.
5. Пархоменко-Куцевіл О. І. Інформаційна відкритість системи публічного управління як основа забезпечення національної безпеки / О. І. Пархоменко-Куцевіл // Публічне управління та адміністрування в Україні. — 2020. — № 3(5). — С. 195–203. — DOI: 10.32689/2618-0065-2020-3(5)-195-203
6. Становлення національного законодавства про інформацію: врахування найкращих європейських практик // Інформація і право. — 2023. — № 3(1). — Режим доступу: <https://il.ippi.org.ua/article/view/282323>
7. Смола Л. Є. Феномен чуток в епоху постправди / Л. Є. Смола // Обрії друкарства. — 2024. — № 1(15). — С. 62–74. — DOI: 10.20535/2522-1078.2024.1(15).299705
8. Смола Л. Є., Юркова О. А. Теоретичні засади дослідження феномена чуток / Л. Є. Смола, О. А. Юркова // Обрії друкарства. — 2023. — № 2(14). — С. 62–74. — DOI: 10.20535/2522-1078.2023.2(14).295256

9. Стефанчук У. Зміст поняття «громадська думка»: основні підходи до визначення та розуміння / У. Стефанчук. — Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2007. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Stefanchuk_Ustyna/Zmist_poniattia_hromadska_dumka_osnovni_pidkhody_do_vyznachennia_ta_rozuminnia.pdf
10. Тріщук О. В., Фіялка С. Б. Підходи до розуміння феномену чуток у системі соціальних комунікацій / О. В. Тріщук, С. Б. Фіялка // Обрії друкарства. — 2024. — № 1(15). — С. 75–87. — DOI: 10.20535/2522-1078.2024.1(15).301265
11. Юркова О. А. Чутки як соціокомунікаційний феномен / О. А. Юркова // Обрії друкарства. — 2021. — № 1–2(9–10). — С. 121–131. — DOI: 10.20535/2522-1078.2021.1(9).240615
12. Законодавство про доступ до публічної інформації // Центральний державний науково-технічний архів України. — 2024. — Режим доступу: https://cdnta.archives.gov.ua/legislation_on_access_to_public_information/
13. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”» від 04.06.2020 № 681-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/681-20>
14. Закон України «Про інформаційно-комунікаційну систему “Державний аграрний реєстр”» від 19.09.2024 № 3980-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3980-20>
15. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 № 2807-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
16. DiFonzo, N., & Bordia, P. (2007). Rumor Psychology: Social and Organizational Approaches. Washington, DC: APA.

17. Rosnow R. L. Inside Rumor: A Personal Journey / R. L. Rosnow // *American Psychologist*. — 1991. — Vol. 46, № 5. — С. 484–496.